

Anmeldelser

Gérard Noiriel: *Introduction à la socio-histoire*. La Découverte, 2006

▷ Carsten Sestoft

Man kan blive helt misundelig på franskmændene, når man læser en net lille introduktion til "socio-histoire" som denne. Med sine 120 sider til 95 kr i dansk boghandel er den både åndeligt og materielt lettilgængelig og ville være en fornøjelse at bruge til undervisning.

For historikeren Noiriel (f. 1950) er socio-histoire en slags historie, der bygger på de grundlæggende principper i historie og sociologi (plus nogle andre socialvidenskaber som antropologi og økonomi). Derved adskiller den sig angiveligt fra socialhistorie, historisk sociologi og mikrohistorie. Disse principper er for Noiriel i begge tilfælde en forkastelse af tingsliggørelsen af historien og samfundet: Det gælder om at genfinde *individene* bag historiens materielle spor og bag kollektive abstraktioner som staten, kirken eller erhvervslivet, idet socio-historien særligt interesserer sig for *relationer på afstand* mellem individer, dvs. relationer, der ikke bygger på deres direkte indbyrdes bekendtskab, men medieres af særlige *konfigurationer* af afstandsrelationer. Dermed anlægges socio-historien også et nutidsperspektiv på historien; den søger at forstå, hvordan fortiden betinger nutiden, hvorledes nutiden er historisk. Derfor arbejder den gerne med de sociale fænomeners genese. Og selv om socio-historikere overvejende har beskæftiget sig

med nyere tids historie, kan de udmærket studere historiens fjerneste perioder.

Socio-historien anlægges endvidere et konfliktperspektiv på individernes samfundsmæssige eksistens. Det ytrer sig for det første i et fokus på social dominans, der befordres af teknikker til beherskelse af afstandsrelationer som penge og skriftlig kommunikation. For det andet i en interesse for social solidaritet, dvs. de svages muligheder for handling på afstand gennem kollektiv sammenslutning. For det tredje ser socio-historien på magtrelationer af symbolsk karakter, dvs. kulturelle aktiviteter, sprog og medier som midler til kommunikation på afstand.

Disse tre aspekter handler tre af bogens kapitler om: de sociale og økonomiske spørgsmål (kap. 3), politik (kap. 4) og de kulturelle problemer (kap. 5). Inden da bruges kapitel 1 og 2 til en kort og koncis redegørelse for historieskrivningens udvikling siden Humboldt og for udviklingerne i sociologien fra Marx, Durkheim og Weber og frem til Boltanski og Bruno Latour (afsnittet om sidstnævnte virker ejendommeligt pointeløst, hvad man jo godt kan forstå...). Disse historier bruges til at fremlægge socio-historiens problematikker som netop en historisk arv, der er virksom i nutiden: Det er simpelt hen en god måde at fremlægge grundlagsproblemerne på. Det tilføjer desuden hele projektet en refleksiv dimension. Socio-historien er nemlig selv et reflekteret produkt af de særlige konfigurationer, som de sociologiske og historiske discipliner og deres historie udgør. Bogen slutes med en diskussion af forholdet mellem engagement og distancering. Undervejs introduceres man til cases, dvs. væsentlige historiske, sociologiske, antropologiske osv. værker om alle mulige store og små emner og korte og lange historier, igen kort og koncist fremstillet og superbt problemorienteret. Trods den beskedne plads kommer man på en meget stringent fokuseret måde vidt omkring.

Bogens teoretiske vokabular er overvejende hentet fra Norbert Elias, men især på de punkter, hvor det mere eller mindre stemmer overens med Bourdieus program: Konfigurationer rimer på felter, og de udgør rammebetingelser for individernes handlinger (dvs.

praksis eller praktikker), og det hele analyseres som relationer af denne reflekse videnskab. Bourdieu kritiseres imidlertid for, at hans begreber om felt og habitus er "strukturelle", hvilket vist nok skal betyde, at de ikke primært interesserer sig for individerne, hvilket altså her er af det onde.¹ Men hvad, forskellen forekommer mig at være den samme i praksis. Perspektivet er internationalt og inkluderer folk som Jack Goody, Eric Hobsbawm, Charles Tilly, E. P. Thompson, Benedict Anderson, Jürgen Kocka, Carlo Ginzburg og talrige andre, men forbliver dog ret frankocentrisk, hvilket i grunden forekommer rimeligt nok: Den socialvidenskabeligt inspirerede historie, som Noiriel og hans kolleger fra Ecole des études en sciences sociales står for kan uden megen overdrivelse karakteriseres som den bedste i verden i teori og praksis. Dette er en brillant lille introduktion til den.

Der er imidlertid to mulige hager ved bogen. Den ene er, at vægten på individerne på en eller anden måde virker som indsats i en sikkert lokal parisisk afgrænsningskamp over for en eller anden slags historie eller sociologi, som jeg ikke helt kan gennemskue, hvad kan være – udover Bourdieu og de af ham udannede folk. En afgrænsning, som først og fremmest forekommer unødvendig: Så længe de bedrives på en seriøs måde, har både mikrohistorie, diverse sociologier og ny kulturhistorie hver deres at bidrage med til det ret mangfoldige projekt, Noiriel opstiller. En anden ejendommelighed er den, at kvinder næsten forekommer helt fraværende i Noiriels historikerunivers. Ikke alene står der ikke noget om kønsproblematikker, der er, så vidt jeg kan se, kun et par kvinder i litteraturlisten, på trods af at der undervejs behandles cases, som højt kvalificerede kvinder som Anne-Marie Thiesse (nationalisme) eller Francine Muel-Dreyfus (Vichy-regimet) har behandlet. Heller ikke store kvindelige historikere som Arlette Farge, Annette Wieviorka, Michelle Perrot eller Natalie Zemon Davis nævnes; men der er selvfølgelig også mange mandlige historikere, som ikke optræder. Skulle socio-historien af natur være maskulint domineret? Det har jeg i givet fald svært ved at se nødvendigheden i.

¹ Dette er så meget mere besynderligt, som historikeren Jacques Revel i sin *Un parcours critique. Douze exercices d'histoire sociale* (Galaade, 2006) – der fagligt ikke er langt fra Noiriel – i sit rids af den franske historiografis udvikling fra 1950erne og frem er lige ved at tilskrive Bourdieu æren for at have rettet historikernes opmærksomhed mod handling og aktører (som vel må være individer?) efter 50ernes og 60ernes kvantitative historie (s.24-25).

Pierre Bourdieu et la philosophie

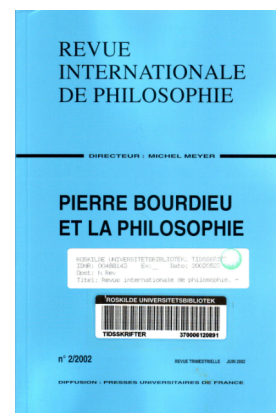
Revue internationale de philosophie, vol. 56, no 220, 2/2002

▷ Kim Esmark

Hvordan havde Bourdieu det med den filosofi, der var hans eget udgangspunkt, men som han – med Derridas udtryk – "slog op med" for at kaste sig over antropologiske feltstudier og blive empirisk sociolog? Og hvordan har filosofierne omvendt haft det med den frafaldnes sociologiske kritik af den disciplin, de selv ynder at omtale som "videnskabernes droning"?

En fortrinlig indgang til disse spørgsmål findes i Carsten Sestofts artikel "Bourdieu, filosofien og det skolelastiske synspunkt" (*Slagmark* nr. 27, 1997/98), hvori det foreslås at se Bourdieu som "en filosof, der ved at drage konsekvensen af Wittgensteins opfordring, 'tænk ikke, men se efter' blev sociolog og dermed fik et både nært og fjernt forhold til filosofien." (s. 160) Artiklen er skrevet i anledning af og som introduktion til udgivelsen af Bourdieus sene og mest filosofiske bog *Méditations pascaliennes* og diskuterer ikke kun Bourdieus ambivalente forhold til filosofien, men peger også på, hvordan filosofien ("særligt den del, der har den sene Wittgenstein som reference") fra o. 1990 begyndte at vise interesse for Bourdieus værk.

Denne udvikling er fortsat sidenhen. Et eksempel er det norske tidsskrift *Agora – journal for metafysisk spekulasjon*, hvis nr. 1-2 (2006) var viet Bourdieu (omtale i Hexis Nyhedsbrev nr. 31). Et andet eksempel er antologien her, som med fransk- og engelsksprogede bidrag fra en række internationale filosoffer og intellektuelle søger at svare på, hvad sociologen Bourdieu har at sige filosofien. Bogen har udspring i en række samtaler, som redaktøren Michel Meyer førte med Bourdieu på Collège de France i slutningen af 1990erne, og Bourdieu skulle egentlig have haft et svar med i bogen, men nåede det ikke før sin død. Et egentligt overblik over Bourdieus status i det filosofiske felt er der dog ikke tale om, snarere en række spredte nedslag dér hvor sociologiske spørgsmål løber sammen med filofiske, æstetiske og epistemologiske overvejelser. Antologien åbnes af Zygmunt Baumann, der med udgangspunkt i en debat i *Le Monde* i 1998 diskuterer,

hvordan Bourdieu håndterede dilemmaet mellem at være objektiviserende forsker og engageret i politisk kamp. Baumann giver et glimrende overblik over debattens problemstillinger og positioner, herunder Bourdieus egne bevægelser, og konkluderer ikke overraskende, at *vita contemplativa* og *vita activa* ikke udelukker hinanden. Det første leder uafvendeligt sociologen til det andet, fordi politisk kamp (jf. Bourdieu selv) først er fremmest består i kampen om at bevare eller forandre forestillingerne, kategorierne, opfattelserne om den sociale verden. Denne kamp udspiller sig især på tre felter: det politiske, det journalistiske og det samfundsvidenskabelige. At Bourdieu i midten af 1990'erne på en ny måde kastede sig ud i åben agitation skyldtes ifølge ham selv, at han på dette tidspunkt havde akkumuleret tilstrækkelig videnskabelig kapital til at gøre en forskel, men også følelsen af akut nødvendighed: i en tid hvor velfærdsstaten og hele ideen om det "fælles vel" massivt kom under tryk af neoliberalisme og privatisering, blev det helt enkelt nødvendigt at bekæmpe dogmet om at "there is no alternative" (i *Contre-feux*-pamfletterne: TINA). Det gjaldt om at genoplive utopien og selve forstillingen om at verden kan være anderledes, at historien ikke er (fuld-)endt med det neoliberale samfund og dets indbyggede lidelser.

For Baumann er det først når *vita contemplativa* og *vita activa* på denne måde forenes, at de hver især bliver relevante og betydningsfulde – adskilte er de hver for sig uden kraft og mening. De objektive betingelser for at blive hørt, øve indflydelse og gøre en forskel i det moderne samfund bliver imidlertid stadig dårligere, alt som individualiseringen undergraver borgernes identitet som borgere og deltagere i en fælles samtale. I stedet har vi fået "en ny agora", en scene hvor politiske spørgsmål afpolitiseres til fordel for følelsesporno og offerfjernsyn, hvor "private individuals confess and rehearse in public their private struggles with privately suffered and privately confronted individual adversities."

Over for dette vil Baumann pege på Bourdieu som eksempel på sociologen, der insisterede på at de der har muligheden for at hellige deres liv studiet af den sociale verden, ikke kan forblive neutrale og indifferente, ikke kan holde sig uden for de kampe, som udgør spillet om verdens fremtid.

To bidrag tematiserer Bourdieus kritik af den kantianske æstetik. Michel Meyer selv præsenterer en (for ikke-eksperter som undertegnede) meget nyttig indføring i indholdet af og de historiske forudsætninger for Kants æstetik og diskuterer herfra hvad det er Bourdieu med sin sociologiske kritik har lagt til Kant og hvilke nye spørgsmål han rejser til filosofferne.

Richard Schusterman (selv redaktør af antologien *Philosophers on Bourdieu* fra 1996) tager fat i det han ser som et paradoks i Bourdieus sociologiske æstetik-kritik. På den ene side skyder Bourdieu vedholdende på al slags intellektualisme og skolastisk fornuft og er bestandig optaget af at uddrive den filosofiske intellektualisme af sin egen sociologiske tænkning. På den anden side, påpeger Schusterman, er hans æstetik netop udpræget intellektualistisk! Bourdieu afviser nemlig den rene æstetiske oplevelse og den kvalitative umiddelbarhed til fordel for en streng sociologisk "science of works of art", som hos Bourdieu bliver den eneste legitime måde at nærme sig en æstetisk værdsættelse. Men æstetikken, med sin vægt på følelse, oplevelse, umiddelbarhed etc, har kulturelt og idehistorisk stået for alternativet til forestillingen om at alt kan begribes rationelt og intellektuelt. Schusterman accepterer langt hen ad vejen Bourdieus sociologiske kritik af den æstetiske oplevelse. Hvad han anfægter er, at denne skulle være den eneste rigtige og kognitivt frugtbare vej til at forstå kunst. Der er, ifølge Schusterman, andre – krydsende og overlappende – måder at forstå, forklare og opleve kunst på.

Et andet kritisk bidrag er Herman Philipsses diskussion af Bourdieus bog om Heidegger. Udgangspunktet er igen Bourdieus egen teoretiseren. For det første hans problematisering af intellektuelle teksters cirkulation mellem forskellige nationale felter: teksterne importeres uden deres kontekst og læses i nye og ofte meget anderledes kontekster (felter med andre brudflader, positioner, historie etc); ofte er det agenter i dominerede positioner, der bruger import af fremmede, gerne kætterske, tekster som element i deres karrierestrategier – et eksempel er den franske import af Heidegger, der i høj grad var et angreb på Sartres totale dominans i det franske intellektuelle felt 1950'erne. For det andet Bourdieus insisteren på at udsætte sig selv for "de mest brutale objektiviserende redskaber", netop for at kaste lys over de ikke-erkendte sider af læsningen af importerede tekster.

Philipsses argument er, at Bourdieu trods alle ind- og hensigter *ikke* lykkes med denne objektivisering i sin Heideggerlæsning. Læsningen bærer tværtimod stærke aftryk af strukturerne, kampene og Bourdieus eget trajektorie i det franske intellektuelle felt i 1970'erne. Selve hans centrale tese i bogen er simpelthen forkert, hævder Philippe, der – uden at forkaste relevansen af sociologisk analyse af filosofiske værker som sådan – ender op med at foreslå en alternativ "kompetitiv hypotetisk-deduktiv metode".

Francisco Vazquez Garcia ser på forholdet mellem Bourdieu og Foucault. Med afsæt i de tos baner i det intellektuelle felt i Frankrig, hvor de i høj grad har befundet sig i samme "regioner", undersøges fællestræk

og kontraster i deres tænkning. Konklusionen er interessant for de der ynder at se Bourdieu og Foucault som stående i modsætning til hinanden, specielt på spørgsmålet om relativisme kontra universalisme og fornuftens mulighed. Ifølge Garcia distancerer begge sig nemlig i lige grad fra såvel universalistisk fornuft à la Habermas som postmoderne relativisme; begge taler istedet for en radikal ikke-teleologisk historicitet og udforsker de historisk betingede muligheder for universaliserbare former for rationalitet. Vejen er ikke en formel filosofisk kritik af fornuften, men en analyse af dens sociale og historiske betingelser. Som sådan udgør Bourdieu og Foucault to elementer i basalt samme bestræbelse på at skabe en radikal historiseret version af Kants kritiske projekt.

Kritikken af den "skolastiske fornuft" er emnet for Louis Pinto, der fremhæver Bourdieus epistemologiske overbevisning om at videnskab altid handler om det skjulte ("il n'est de science que du caché") og ikke kan lade sig nøje med (i en uheldig alliance mellem formalisme og intuitionisme) i forfinede akademiske termer at gentage hvad der allerede ligger indskrevet i dagligt sprog, commonsense og den herskende "discours public". Det gælder basalt om at gøre det muligt at se tingene anderledes (*voir autrement*, titlen på Pintos bidrag) og her kan vi med fordel benytte de videnskabelige redskaber og praktikker Bourdieu udviklede (habitus, felt, selvobjektivering, historicering) for konkret metodologisk at bryde med doxa og studere "det skjulte".

Gunter Gebauer var i sin tid medinitiativtager til en af de første filosofiske diskussioner af Bourdieus værk (konference i Berlin 1989, antologien *Praxis und Ästhetik*, 1993). Hans bidrag er en Simmel-inspireret refleksion over Bourdieus tænkning om det sociale. Tesen er, at hans projekt grundlæggende er et forsøg på at besvare Simmels spørgsmål: *hvordan er et samfund muligt?* Et projekt der ligesom Simmels forsøger at hive den kantianske tænkning ned fra den transcendentale filosofis himle, "ned på (samfunds-)jorden". Bourdieus tænkning orienterer sig mod Kants "kopernikanske revolution", men handler alene om samfundet og den handling, praksis, der udfolder sig heri. Bourdieu spørger ikke til forudsætningerne for verden som sådan, men for samfundet; han spørger ikke til naturen før tænkningen, men til samfundets natur i relation til subjekternes tænkning og handling og til subjekternes natur i relation til deres position og handlemuligheder i samfundet.

For læsere uden videre filosofisk træning er de fleste af bogens bidrag rimeligt tilgængelige. Undtagelser – i det mindste for undertegnede – er Claude Javeaus diskussion af relativismeproblemet hos Bourdieu (forskellen på "objektiv" og "sand" etc, med udgangspunkt i et enkelt centralt citat i *Méditations pascaliennes*), og Jacques Croiziers vist ellers spændende udforskning af Bourdieus begreb om "det sociale rum": hvad vil det sige at tænke den sociale verden *more geometrico*, på geometrisk facon? Hvis talen om "rum" som hos Bourdieu netop ikke skal forstås overfladisk som en slags metaforik, men tværtimod som konstituerende og definerende for selve det sociologiske program.

Med *Pierre Bourdieu et la philosophie* får man et interessant indtryk af, hvordan Bourdieu rundt omkring er blevet læst og tænkt af filosoffer, men man efterlades nysgerrig efter nogle mere principielle overvejelser om forholdet mellem filosofien og Bourdieus sociologi. Det er selvfølgelig også en kvalitet ved en bog at stimulere en sådan nysgerrighed.